

**МОРФОНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СЛОВОТВОРЧИХ МОДЕЛЕЙ ІМЕННИКА
СТАРОУКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – XVIII ст.**

РУСАЧЕНКО Н.П.

Київський університет ім. Б. Грінченка

У статті зазначено важливість урахування морфологічних характеристик при творенні іменників староукраїнської мови другої половини XVI – XVIII ст. Виявлено ступінь поширеності та особливості функціонування вокалічних та консонантних альтернацій у системі іменникового словотвору.

Ключові слова: морфологія, діакронія, іменниковий словотвір, альтернація, староукраїнська мова XVI – XVIII ст.

В статье указана необходимость использования морфологических характеристик в процессах словообразования имен существительных староукраинского языка XVI – XVIII ст.. Выявлена степень распространенности и особенности функционирования вокалических и консонантных альтернатив в системе именного словообразования.

Ключевые слова: морфология, диахрония, именное словообразование, альтернатива, староукраинский язык XVI – XVIII вв.

Key words: morphonology, diachrony, substantival formation, alternation, Old Ukrainian language in the second half of the XVI-XVIII century.

Дослідження морфологічних процесів залишається актуальною проблемою історичної граматики української мови, оскільки не до кінця з'ясовано як суто теоретичні питання, так і практичні аспекти морфологічного опису в діакронії. Ґрунтовного аналізу вимагають причини та механізми розвитку фонемних модифікацій морфем у словотворчих і словозмінних парадигмах української мови.

Мета дослідження полягає у встановленні морфологічних модифікацій, що виникають у процесах іменникового словотвору, у виявленні їхньої ролі і характеру в історії мови. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: схарактеризувати регулярність і функціональне навантаження вокалічних, консонантних альтернацій та лінійних модифікацій основ, простежити історичні зміни, виявити специфіку морфологічної структури іменникових дериватів у староукраїнських текстах XVI-XVIII ст.

Проблеми словотвірної морфології в україністиці добре висвітлені у функціональному аспекті. Зокрема внутрішні типи морфологічних змін у процесі деривації досліджували Н. Клименко, Є. Карпіловська, М. Кравченко, В. Горпинич, М. Федурко, І. Демешко та ін.

Для вивчення морфологічних модифікацій в історії української мови основоположне значення мають ідеї Ю. Шевельова, П. Тимошенка, О. Мельничука, С. Бевзенка, С. Самійленка, М. Жовтобрюха, В. Русанівського, І. Матвіяса, А. Грищенка та ін.

Кожна конкретна морфологічна зміна на морфемному шві відбувається лише за наявності відповідних умов, які формують морфологічну позицію, складовими елементами якої є суб'єкт (детонатор зміни), об'єкт (структура, яка змінюється) та напрямок мотивації. Роль суб'єктів морфологічних трансформацій найчастіше (але не завжди) виконують словотворчі афікси [8, с.39]. Вивчення морфологічних трансформацій дає можливість виділити морфологічні моделі, за допомогою яких можна описати морфологічну структуру похідних лексем певної частини мови і синтезувати план вираження всіх можливих.

В історичному словотворі, як і в описовому, синхронному, умови, необхідні для функціонування морфологічних явищ, визначаються особливостями взаємодії твірної основи і дериваційного форманта. Вихідним для характеристики цих умов є поняття морфологічно релевантної позиції, під якою розуміють позицію сполучуваності непрямого варіанта твірної основи з тим дериваційним суфіксом, перед початком якого фіксується інший, аніж у попередньому варіанті, фонологічний сегмент основи. Сама наявність дериваційного суфікса ще не створює зазначеної позиції, яка реально виникає тоді, коли має місце морфологічна сполучуваність суфікса й основи.

Елементами морфологічного синтезу є комплексні за своєю формою і семантикою одиниці – твірна основа і дериваційний формат. Саме особливості їхньої взаємодії є умовою для функціонування морфологічних явищ у процесах словотвору. Найважливішими виявляються ті зміни голосних та приголосних у складі морфем, які знаходяться в позиції додаткової дистрибуції і формують нові різновиди мотивуючих основ у складі мотивованих. Ці процеси зумовлені історично, в їх основі лежать певні діахронічні мовні явища, за аналогією до яких формуються і сучасні новотвори.

Мотивуючі засоби не завжди семантично повністю відповідають вимогам словотвірної моделі. Фонемна структура основи не буває ідеальною, тобто такою, яка безпосередньо, без перешкод має змогу поєднуватися з дериваційним афіксом. Зазвичай словотвірний процес супроводжується різними змінами фонологічного складу морфем. Саме тому для утворення нового слова необхідно правильно оформити компоненти його словотвірної структури. Останнє неможливе без урахування закономірностей, що встановлюються під час морфологічного аналізу.

Процес сполучуваності твірної основи і дериваційного форманта проходить три етапи: підготовку твірних засобів до сполучуваності; їхнє безпосереднє з'єднання і пристосування відповідно до семантичних, граматичних, фонематичних, орфоепічних закономірностей мови; акцентуаційне оформлення новоутвореної морфосполуки як слова [5, с.182]. Кожному етапові відповідає певна словотвірна функція морфологічних явищ. Так, усічення твірного слова та інтерфіксація твірного форманта діють на першому етапі, аглютинація та фузія забезпечують перебіг другого етапу, а наголос завершує процес сполучуваності твірних засобів [6, с.29].

Використовуючись головним чином із метою пристосування фонологічного складу поєднаних морфем, морфологічні перетворення, що відбуваються на межі твірних основ і деривативних афіксів, виконують низку завдань, а саме: 1) допомагають зрозуміти глибинні процеси словотворення, визначити специфіку моделювання в межах окремих лексико-граматичних розрядів слів; 2) координують формальну сполучуваність словотвірних одиниць, перешкоджаючи накопиченню на морфемному шві приголосних, які ускладнюють вимову слів; 3) надають структурно-семантичної виразності похідним словам; 4) не допускають семантичного спустошення основи, створюючи умови для творення нового слова з новим значенням; 5) маркують окремі моделі деривації, виділяючи найпродуктивніші серед них; 6) підвищують валентність мотивуючих основ, служать джерелом появи їхніх морфологічних варіантів [1, с.172].

Морфологічні характеристики пронизують цілі ланки парадигм і створюють основу для наступного внутрішнього та зовнішнього парадигматичного протиставлення [7, с.24]. Зазвичай морфологічно маркуються ті сегменти словотвірних морфем, які безпосередньо поєднуються один з одним під час деривації. У такий спосіб кореневі морфеми модифікуються у своїй фінальній частині, а для суфіксальних істотною стає фонологічна позиція зачину.

Система словотвору української мови складалася протягом віків, у ній нагромаджено утворення з часів праїндоевропейського, праслов'янського та українського періодів. У праслов'янській і слов'янських мовах серед способів словотвору найпродуктивнішим був суфіксальний. Він характеризувався великою кількістю суфіксальних формантів, багатством і різноманітністю їхніх значень. У процесі деривації саме приєднання певного суфікса до словотвірної основи найчастіше призводить до появи морфологічних явищ. Із цієї причини суфіксальний спосіб творення слів є найважливішим для розкриття причин фонологічних модифікацій морфем.

Характерною особливістю словотвору староукраїнської мови XVI – XVIII ст. була морфологічна строкатість, викликана утворенням у цей період складних суфіксів та

появою нових словотвірних моделей, оскільки занепад редукованих у складі суфіксів призвів не тільки до змін їхньої структури, але й викликав видозміни мотивуючих основ.

Іменний словотвір здійснюється в основному за допомогою суфіксації, із нанизуванням одного суфікса на інший, більшість із яких є результатом поєднання первинних вокалічних суфіксів – тематичних голосних *-*ǫ, -*ї, -*ў, -*ā, -*ū* і консонантних суфіксів *k, n, t, r, l*, тобто сама формула V-С для іменного словотвору виникла в результаті тенденції до нанизування суфіксів [4, с. 98].

Вокалічні альтернації в іменному словотворі не належать до продуктивних і в аналізованих текстах трапляються у процесі творення окремих слів. Найактивнішими виявляються альтернації $\langle \emptyset \sim e \rangle$, $\langle \emptyset \sim o \rangle$, які виступають у суфіксах *-очк-*, *-ечк-* під час творення здрібнених іменників. Приклади знаходимо в текстах XVIII ст.: *мѣрочки* (ДН, 160), *галочки* (АД, 82), *косточками* (72), *хусточку* (77), *ложечки* (89), *щипочко* (ІВМ, 122 зв.), *батечку* (122 зв.). Зазначені альтернації зафіксовані у творенні відчислівникового іменника *сотня* (АК, 15) за допомогою суфікса *-н-*, а також відіменного *огнива* (ЖСІ, 552) за допомогою суфікса *-ив-*.

Поодинокими прикладами в текстах пам'яток XVIII ст. представлено чергування $\langle e \sim o \rangle$ в іменниках, утворених від дієслів за допомогою нульового суфікса – *потокъ* (ДН, 164), *отокъ* (АД, 87) та від прикметника за допомогою суфікса *-иц-* – *чє(р)ницею* (ЖСІ, 525 зв.).

Чергування $\langle o \sim \emptyset \rangle$ $\langle e \sim \emptyset \rangle$ маємо у відіменних утвореннях із суфіксами *-ар-* – *шинкарцѣ* (ЛС, 9 зв.); *-(е)ств-* – *отчєства* (КЗ, 199), *во старчєствѣ* (Пч.1, 33); у віддієслівних із *-ен-* – *по докончєню* (Вел., 265). Альтернація $\langle и \sim ш \rangle$ трапляється під час творення віддієслівних іменників за допомогою різних суфіксів (*позвы* – ВГ, 37; *названей* – АД, 110; *по прозванію* – ПЛ, 58; *посланецъ* – АК, 175). Чергування $\langle и \sim o \rangle$ характеризує іменники, утворені від дієслова збирати (*заборѣ* – ДН, 171; *зборѣ* – Нег., 128; *сѣборамн* – Виш., 43; *зборщникомъ* – АК, 225). Діалектна форма *перевѣ(з)ника* (АЧ, 138) фіксує чергування голосних під час творення віддієслівного іменника, утвореного за допомогою суфікса *-ник-*.

Консонантні альтернації в іменниковому словотворі виявляють більшу активність і представлені значною кількістю фіксацій в усіх проаналізованих нами текстах.

Чергування задньоязикових приголосних [к], [х] та горлового [г] із передньоязиковими ясенними [ч], [ш] та [ж] виявляються типовими для тих морфологічних розрядів, де знаходимо останній приголосний похідної основи перед секундарним голосним, який входить до суфікса *-ок-*: *лужокъ* (АЧ, 135), *кожушокъ* (ВН,

10); *дячокъ* (ДН, 177), *кубочок* (АД, 77), *денежокъ* (ПЛ, 52), *шажокъ* (ІКД, 22 зв.), *поточок* (Сп.2, 91), *рочкювъ* (Заг., 63). Чергування <к ~ ч> маємо в утвореннях із суфіксом -очк-: *мірочка* (ДН, 160), *галочки* (АД, 82), *косточками* (77), *ложечки* (85), *цвѣточки* (Виш., 207), *хусточку* (АД, 77) та ін.

Названий вид альтернації виявляє продуктивність у творенні прізвищ за допомогою специфічного для української мови суфікса -енк-. Останній утворився від давнього суфікса -к(о), який, у свою чергу, виник на базі двох зменшувально-пестливих суфіксів -ьк(о) та -ък(о), ускладнившись суфіксальним формантом -ен-. Первісно суфікс -енк(о) виконував демінутивну функцію, вказуючи на відтінок зменшеності; пізніше він набув патронімічного значення, утворюючи назви синів за родом професії, діяльності, що згодом ставали прізвищами [3, с.105].

Використання названого виду альтернацій залежить від жанрових особливостей проаналізованих пам'яток. Так, у текстах ділового стилю, де прізвища знаходимо частіше, альтернації <к ~ ч>, <г ~ ж> та <х ~ ш> представлені значно більшою кількістю прикладів, ніж у художніх та науково-популярних: *Попруже(н)ку* (АЧ, 140), *Гташученко* (ВН, 153), *Ложъче(н)ом* (АЧ, 105), *Индиче(н)ко* (30), *Черв'яченка* (215), *Панченкомъ* (ЛР, 84), *Пакуюченъка* (84); *Илъченко* (ДН, 165), *Левченку* (171), *Марченко* (148), *Жученко* (Вел., 266 зв.), *Рибалченко* (АК, 14 зв.), *Близнюченко* (15), *Дяченко* (16), *Сердюченко* (16), *Тимченко* (16 зв.), *Гавченко* (85), *Тонконоженко* (85) та ін. В окремих прізвищах фіксуються вокалічні чергування, зокрема <е ~ ѿ>, представлене у формі *Дворцовенка* (АЧ, 150).

Чергування відбувається також у відіменних похідних, утворених найчастіше за допомогою суфіксів:

а) -ник-: *присл(ж)ники* (АО, 41), *торжниковъ* (КЗ, 195), *поручника* (Розм., 33а), *должніками* (Розм., 21а); XVII ст. – *азбѣчники* (Зин., 8), *грѣшников* (ВХ, 109); *мѣрочникъ* (ДН, 160), *пирожник* (ІС, 184); б) -(е)ств-: *долженство* (Сл., 206); *друже(с)тво* (Гр., 61 зв.), *козацѣство* (АК, 391); в) -ат-: *вноучатоу* (АО, 45); *бичати* (ІКД, 224); г) -ан-: *в катайконімах* – *поточане* (ДН, 163), *вятчане* (УВ, 30); д) -ищ-: *полчище* (Вл., 334); ж) -ш-: *батожжямъ* (ДН, 174), *подьячи* (ІС, 184); з) -ин-: *брюшина* (ІС, 183 зв.), *молочина* (ІС, 184 зв.); і) -еньк-: *собаченки* (Сп.2, 12), *вороженки* (12 зв.), *дороженьку* (13 зв.).

Альтернації <г ~ ж>, <х ~ ш> виявлені в окремих іменниках, утворених за допомогою суфіксів -чик- (*небожчика* – ВГ, 35; ВН, 149), -к- (*пташкү* – ІС, 183 зв.), -уг- (*лашуга* – ІВО, 228).

Зазначений вид чергування зафіксований також у творенні назв осіб жіночої статі за допомогою суфіксів -к- та -их-: *єдничка* (ЖС1, 9); XVII ст. – *Горькавичуха* (АЧ, 75), *Ясичуха* (ЛР, 88) (хоча фіксується паралельна форма *Ящиуха* – ЛР, 88).

Тексти пам'яток фіксують чергування <г ~ ж>, <к ~ ч>, <х ~ ш> в іменниках, що виражають абстрактні поняття, мотивуються дієслівними основами на приголосний та -и-, утворюються за допомогою -ен-, -енств-, що виділилися внаслідок перерозкладу пасивних дієприкметників на -н-: *приречення* (ВГ, 34); *стерезеньє* (Лек. Б, 12), *злоречен(ъ)* (ЖС1, 522); *непослушенство* (ВН, 154); *реченіє* (АД, 79), *попеченіє* (УВ, 33), *в(ъ)споможення* (АК, 254), *изнеможення* (Гр., 59); *послушенства* (ДН, 158), *погрешеніє* (ІС, 182). Зазначені альтернації зафіксовані в окремих віддієслівних іменниках, які утворилися за допомогою нульового суфікса (*на сѣчъ* – ІКД, 198 зв.) та -н- (*пашню* – ЛР, 80).

Одиничними прикладами фіксуються альтернації <г ~ ж> і <к ~ ч> під час творення відприслівникового іменника – *множество* (Сл., 214) та відприкметникових – *величества* (ДН, 146), *убожества* (ДН, 164) за допомогою суфікса -(е)ств-.

Чергування <к ~ ц'> разом із суфіксом -нищ(я), -иц(я) використовується для творення назв осіб жіночої статі: *мѣдлиць* (ПЄ, 152 зв.); *великомчюница* (ЖС1, 9 зв.), *в(ды)чице* (Сп.2, 30), *каверзницѣ* (ІВ, 122 зв.).

Чергування <г ~ з> представлене у старих формах слів у текстах пам'яток XVI та XVII ст. під час творення іменника мнозства (Нег., 129) від прислівника *много* та *убозъство* (ЛР, 84) від прикметника *убогий*.

Альтернація передньоязикового зубного [ц'] із передньоязиковим ясенним [ч] не виявляє активності у словотворі іменників і зафіксована у текстах пам'яток XVII – XVIII ст. у декількох дериватах, утворених за допомогою суфіксів -ар-, -(е)ств-, -ен-: *овъчар* (ЛР, 79), *отчєства* (КЗ, 199), *по доконченю* (Вел., 265), *во старчєствѣ* (Пч.1, 33).

Альтернації передньоязикових зубних, зімкнено-проривних [д], [д'], [т], [т'] із передньоязиковими ясенними [ч] та [ж] виявляють активність тільки у процесі віддієслівного словотвору. Іменники утворюються від дієслівних основ на -и за допомогою суфікса -ен-: *народження* (ВГ, 63), *згромаже(н)* (Нег., 132); *страченє(м)* (АО, 48), *о(д)плаченє(м)* (51); *о(т)хожен* (ЖС1, 373 зв.), *народження* (ВН, 151), *сүженєм* (151), *прироженє(ц)* (АЧ, 22), *загорожен(ь)є* (Лек. Б, 40); *невиста(т)чен(ъ)є* (АК, 178), *незаплаченю* (ВН, 151), *посвѣачен(ъ)є* (ЖС1, 373 зв.); *утраченіє* (АД, 87), *страченгя* (КЗ, 44), *гаченню* (ПЛ, 46), *помраченю* (АД, 265 зв.), *позолоченіє* (Гр., 61), *насыченю* (Виш., 420).

Названий вид трапляється під час творення іменника *мачехою* (АО, 55) від іменника *мати* та прізвища *Будлаченк* (АЧ, 128) від прикметника *кудлатий*.

Продуктивними у віддієслівному словотворі за допомогою суфікса -ен- виявляються чергування передньоязикових зубних [з], [з'], [с], [с'] із передньоязиковими ясенними [ж] та [ш]. Численні приклади маємо в текстах усіх періодів та жанрів: *примүшеня* (ВГ, 29), *прошенемъ* (ВГ, 30); *обвоженемъ* (ВН, 148); *ношеніє* (ЖС1, 3 зв.), *примүшен* (АЧ, 122), *прошеніє* (АЧ, 295), *вымышленьє* (Бер., 21); *мороження* (АД, 87); *доношенню* (ДН, 158), *прошенѣя* (172), *үкүшенѣя* (АД, 87), *шмишленіє* (Вел., 405), *превозношеніє* (НЛ, 92), *напрошеніє* (ЛС, 9), *үкрашенія* (АД, 87).

Чергування <з' ~ ж> зафіксоване в текстах в особових утвореннях від іменника *князь*: *княжъна* (ВН, 159), *княжича* (150), *княжатъ* (151).

Альтернації передньоязикових [д], [т], [с], [н], [р], [л] із парними м'якими у словотворі іменників використовуються зрідка, особливо в контрольних текстах для підрахунків. Проте інші пам'ятки XVI – XVIII ст. фіксують поодинокі приклади, що є переважно відіменними утвореннями. Чергування знаходимо у творенні назв осіб за місцем проживання, походженням, сферою діяльності за допомогою суфіксів -ян- та -яр-: *селян* (ВН, 148), *сѣверане* (УВ, 28), *мирянъ* (Заг., 61 зв.), *школярахъ* (КЗ, 192). Названий вид фіксується в окремих утвореннях: *генералітет* (ПЛ, 58), *братіє* (КЗ, 197), *беззаконіям* (40). Альтернації засвідчені під час творення відприкметникових іменників: *веселіє* (Сл., 217), *достовіріє* (ДН, 149). Сфера дії названого виду чергування охоплює і віддієслівний словотвір. Тексти всіх проаналізованих пам'яток засвідчують <д ~ д'> у творенні іменника *судя* (ВГ, 37; ЖС1, 528; ЛР, 83; ДН, 149) від дієслова *судити*. Альтернації твердих та парних м'яких фонем засвідчені в іменниках *пис(ь)ма* (Нег, 131), *спасенія* (Вел., 301), *позволенія* (ВГ, 30), *грѣхупаденія* (КЗ, 41), *порожденія* (189), утворених від дієслів за допомогою суфікса -ен- та усічення кінцевого сегмента дієслівної основи.

Чергування м'яких [н'], [т'], [д'] із твердими [н], [т], [д] малопродуктивне. Воно представлене похідними іменниками з суфіксами: а) -ник-: *пүсты(н)никъ* (ЖС, 373 зв.), *челадник* (ВН, 148), (ДН, 160); б) -к-: *полъчвертки* (АЧ, 154); в) -ост-: *лѣност* (КЗ, 191); г) -ик-: *коники* (КЗ, 190); д) -ин-: *дитина* (АД, 89).

Тексти XVII – XVIII ст. засвідчують чергування <т ~ шч> і <д ~ дж>, які виникли під впливом церковнослов'янської мови. Відповідні лексеми переважають у книжному стилі, оскільки для них характерне абстрактніше, «високе» значення [2, с.98]. Форми з цими альтернантами утворюються від мотивуючої основи дієслів док. та недок. видів за

допомогою суфікса -ен-: *недопущене* (ВН, 156), *вкрещеніє* (Сл., 214), *ко ш(т)мщенію* (213 зв.), *прелщеніє* (203 зв.); *извѣщенія* (КЗ, 199), *крещенія* (40), *прощенія* (18 зв.), *причащенъя* (43), *поглощеніє* (Вел., 405), *обогащення* (Гр., 64 зв.), *очищенію* (Виш., 43), *хощенія* (КЗ, 197), *порожденія* (АД, 82), *рожденія* (КЗ, 197).

У віддієслівному іменнику прирожене(ц) (АЧ, 122), утвореному за допомогою префіксально-суфіксального способу, представлена альтернація <д ~ ж>.

Чергування <ск ~ шч> виявлене під час творення окремих іменників за допомогою суфіксів: а) -ик-: *розищнки* (ДН, 165); б) -ан-: *пищаніє* (АД, 105 зв.); в) -ин-: *вощинамы* (Заг., 55).

Під час творення віддієслівних іменників за допомогою суфікса -ен- тексти пам'яток XVIII ст. фіксують форми з чергуваннями губних [б], [п], [в] зі сполуками [бл'], [пл'], [вл']: *наставленію* (Сл., 201), *обновленіє* (206 зв.); *утрапленіє* (КЗ, 44), *потопленіє* (Заг., 70), *згубленя* (КЗ, 44), *вигубленю* (Вел., 405), *взлюбленіє* (МБ, 362), *усиновленіє* (ПЛ, 45), *исправленіє* (Вел., 265 зв.); *поступленіє* (ДН, 160), *правленіє* (ПЛ, 88); *направленіє* (Вел., 286 зв.), *постановленю* (300 зв.) та ін.

Проте зрідка тексти пам'яток фіксують у зазначених позиціях форми без згаданого чергування: *купеня* (Розм., 5), *мовеню* (31а); *злупенью* (ВН, 161); *ўстановеня, робеня* (АД, 102 зв.), *ўтрапена* (ФП, 155). Ці форми вказують на вплив українських південно-західних говорів на писемно-літературну мову зазначеної доби [9, с.95]

У підсумку констатуємо, що морфонологічні чергування розширюють валентнісні властивості словотворчих морфем, уможлиблюють появу похідних будь-якої словотвірної структури. Серед морфонологічних процесів у словотворі іменників найактивнішими виступають консонантні чергування, а вокалічні характеризують окремі форми. Найчастіше альтернації голосних та приголосних супроводжують відіменні та віддієслівні утворення. При творенні відприкметникових та відчислівникових форм трапляються зрідка.

Можна констатувати, що дослідження фонологічних модифікацій морфем у діяхронії – перспективний напрям, здатний забезпечити системне вивчення історичної морфонології української мови.

Література

1. Антипов А.Г. Алломорфное варьирование суффикса в словообразовательном типе (на материале русских говоров) / А.Г. Антипов – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2001. – 188 с.

2. Бекасова Е.Н. Статус чередований (т'-щ) и (д'-дж) в системе форм русского глагола / Е.Н. Бекасова // Русский глагол в сопоставительном освещении. – Самарканд: Изд-во Самарк. гос. ун-та, 1987. – С. 95 – 102.
3. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника / П.І. Білоусенко. – К.: КДПІ, 1993. – 215 с.
4. Варбот Ж.Ж. Праславянская морфонология, словообразование и этимология / Ж.Ж. Варбот. – М.: Наука, 1984. – 237 с.
5. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір. Морфонологія / В.О. Горпинич. – К.: Вища школа, 1999. – 207 с.
6. Кравченко М.В. Словообразовательная морфонология украинского языка / М.В. Кравченко. // Автореф. дис. ... док. филол. наук: 10.02.01 / Ин-т языковедения им. А.А.Потебни. – К., 1990. – С.30
7. Кубрякова Е.С., Панкрац Ю.Г. Морфонология в описании языков / Е.С. Кубрякова, Ю.Г. Панкрац. – М.: Наука, 1983. – 119 с.
8. Федурко М.Ю. Морфонологія відіменникового словотворення в сучасній українській мові / М.Ю. Федурко // Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01 / НАН України Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. — К., 2005. — 36 с.
9. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Ю. Шевельов. – Харків: Акта, 2002. – XII, 1054 с.

Джерела

АД - Лікарський порадник «Аптека домова» за зб-кою 1760-1780 рр.; **АО** - Акти села Одрехови; **АЧ** - Зб-ка селянських земельних актів із Чернігівщини, XVII – XVIIIст.; **Бер.** - «Лексикон словенороський» Памва Беринди; **ВГ** - Волинські грамоти XVI ст.; **Вел** - «Сказаніє о войнѣ козацкой з поляками» (1720) С.Величка; **ВН** - Ділова мова Волині і Наддніпрянщини; **Виш** - Вишенский И. Сочинения; **ВХ** - «Вѣнецъ Х[ристо]въ зъ проповѣдій неделныхъ» А.Радивиловського, друкарня Києво-Печерської лаври, 1688 р.; **Гр** - Літопис Г.Грабянки, список II пол. XVIII ст.; **ДН** - Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст.; **ЖС1** - Книга житій святих, XVIII ст.; **Зин** - Вірші, народні прислів'я та приказки Кл.Зиновієва, кін. XVII – поч. XVIII ст.; **ІВМ** - Інтермедії до драми «Воскресеніє мертвих» Г.Кониського за зб-кою 1760-1780 рр.; **ІКД** - Інтермедії до драми М.Довгалевського «Комическое дѣйствіє на Рождество Христово», 1736 р.; **ІС** - Інтермедії до драми «Стефанотокось», I пол. XVIII ст.; **ЛР** - Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст.: Зб. актових документів; **ЛС** - «Кнѣга, глагуемая Листувня» братів Данила, Дем'яна і Мойсея Гирманів, 1712 р.; **Нег.** - Євангеліє в перекладі Валентина Негалевського, 1581 р.4 **НЛ** - «Ніжинський літопис», повісті, легенди та ін, XVIII ст.; **ПЄ** - Пересопницьке Євангеліє 1556 – 1561рр.; **ПЛ** - Приватні листи XVIIIст.; **Пч.1** - «Пчела », 1739 р.; **Розм.** - Розмова (близько 1575 р.); **Сл.** - Ораторські «Слова» Ф.Прокоповича та ін., I пол. XVIII ст.; **Сп.2** - Співаник, I пол. XVIII ст.; **Ув** - Вірші зі зб-ки, укладеної «въ ключу Уманскомъ», ост. чверть XVIII ст.; **ФП** Зб-ка повістей, легенд, повчань та ін. Пилипа Федоровича, 1693р.